

3. Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливий вплив на здоров'я населення: Закон України від 22.09.2005 № 2899-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15> (дата звернення: 27.02.2026).

4. Weiger C, Kudrina I, Tyshchenko S, et al. The seven-year tobacco tax plan in Ukraine: a casestudy. *BMJ open*, 12(2), e049833. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2021-049833>

5. Global Progress Report on Implementation of the WHO FCTC 2023. Geneva. 2023. URL: <https://fctc.who.int/docs/librariesprovider12/meeting-reports/2023-global-progress-report-en.pdf> (дата звернення: 27.02.2026).

6. WHO FCTC Secretariat. Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products: Geneva. 2013. URL: <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/d03f9cc9-1beb-4f09-9dee-12534a876776/content> (дата звернення: 27.02.2026).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-674-4-50>

INTERNATIONAL STANDARDS IN THE FIELD OF JUSTICE EFFICIENCY

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОСУДДЯ

Bogdanov O. M.
Postgraduate student
Kyiv University of Intellectual
Property and Law
Kyiv, Ukraine

Богданов О. М.
аспірант
Київський університет
інтелектуальної власності та права
м. Київ, Україна

Ефективність здійснення правосуддя є вимогою національного законодавства України, а також міжнародним стандартом, що знайшов своє відображення у низці міжнародно-правових актів. З підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угода про асоціацію з ЄС) [1], та у подальшому отримавши статус кандидата у члени ЄС [2], Україна прийняла на себе зобов'язання, зокрема, щодо підвищення ефективності правосуддя та судоустрою. Для цього необхідно врахувати у національному законодавстві деякі міжнародні стандарти у цій сфері.

Досліджуючи питання міжнародних стандартів у сфері правосуддя, П. А. Рудик пропонує поділити їх на такі дві великі групи: 1) базові загальновизнані міжнародні стандарти (обов'язкові міжнародні правові стандарти) і 2) спеціальні міжнародні стандарти у сфері правосуддя (стандарти, котрі мають рекомендаційний характер). До першої групи вчений відносить базові загальновизнані міжнародні стандарти, закріплені в документах ООН про права людини, котрі тісно пов'язані з правосуддям і до яких належить, зокрема, право кожного на справедливий суд [3, с. 75]. Друга група включає галузеві міжнародні принципи та стандарти, що стосуються окремих сфер організації та функціонування системи правосуддя.

Наприклад, базові міжнародні стандарти у сфері ефективності правосуддя міститься у:

– ст. 3 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, якою передбачено, що кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується, зокрема, забезпечити всякій особі, права і свободи якої, визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні [4];

– ст. 13 у Конвенції про захист прав людини та основних свобод, в якій визначено, що кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [5];

– ст. 2 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, відповідно до якої кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується в індивідуальному порядку і в порядку міжнародної допомоги та співробітництва, вжити в максимальних межах наявних ресурсів заходів для того, щоб забезпечити поступово повне здійснення визнаних у цьому Пакті прав усіма належними способами, включаючи, зокрема, вжиття законодавчих заходів [6] та ін.

Важливо, що базові міжнародні стандарти у сфері ефективності правосуддя вимагають наявності у кожній державі достатніх та ефективних національних засобів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту прав, свобод та інтересів особи. Вважається, що найбільш ефективним є саме судовий механізм захисту. Його функціонування вимагає наявності визначених національним законодавством та урегульованих ним вимог до організації судоустрою, вимог до суддів, їх відбору тощо.

Для забезпечення ефективності системи правосуддя на кожному рівні її побудови та функціонування діють галузеві міжнародні стандарти та принципи.

Велику групу галузевих міжнародних стандартів складають вимоги до відбору суддів, процедури їх призначення, кваліфікаційного оцінювання тощо. Такі міжнародні стандарти закріплені у таких міжнародних актах: Основні принципи незалежності судових органів (схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 р.); Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів (прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 р.); Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р.); Велика хартія суддів. Консультативна рада європейських суддів. Основоположні принципи (прийнята у Страсбурзі, 17 листопада 2010 р. КРЕС (2010) [7] та ін.

Наприклад, в Основних принципах Генеральної Асамблеї ООН незалежності судових органів наголошується, що незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах країни; усі державні та інші установи зобов'язані шанувати незалежність судових органів і дотримуватися її; кожна держава-член повинна надавати відповідні засоби, які давали б змогу судовим органам належним чином виконувати свої функції [7, с. 21–22].

Іншу групу галузевих міжнародних стандартів складають вимоги, що висуваються до поведінки судді, його професійної етики та компетентності. Ці вимоги містяться, зокрема, у Доповіді Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії) «Європейські стандарти в сфері судочинства – систематичний огляд» (3 жовтня 2008 р., CDL-JD (2008) 002); Бангалорських принципів поведінки суддів (схвалені резолюцією 2006/23 Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 р.) тощо [7].

Аналіз цих міжнародних актів дає підстави виокремити такі основні вимоги: об'єктивність, неупередженість при прийнятті рішень, дотримання етичної поведінки в особистому житті, недопущення вчинення дій, що підривають довіру до судової влади тощо.

Вимоги до організації судового процесу, судових процедур, ефективності способів судового захисту містяться у таких міжнародних актах, як: Рекомендація № R (81) 7 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя (прийнята Комітетом Міністрів 14 травня 1981 р.); Рекомендація

№ R (84) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо принципів цивільного судочинства, спрямованих на вдосконалення функціонування правосуддя (прийнята Комітетом Міністрів 28 лютого 1984 р.); Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах (прийнята Комітетом Міністрів 7 лютого 1995 р.) тощо [7].

Варто зауважити, що цими актами висуваються такі вимоги до організації судового процесу та інших судових процедур: дотримання розумних строків під час розгляду та вирішення справи, забезпечення принципу процесуальної економії, організацією судового процесу таким чином, щоб усі допоміжні та технічні функції виконувались допоміжним персоналом суду тощо.

Вимоги до виконання судових рішень є невід'ємною частиною галузевих міжнародних стандартів у сфері забезпечення ефективності правосуддя. Найбільш вагомими міжнародними актами, що закріплюють відповідні вимоги, є: Рекомендація Rec (2003) 16 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права (ухвалена Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 р.); Висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі суддів у виконанні судових рішень (м. Страсбург, 19 листопада 2010 р.) [7].

Обов'язковість виконання судового рішення відповідно до міжнародних стандартів доповнюється активною роллю судді у цьому процесі, зокрема, шляхом запровадження інституту судового контролю за виконанням судового рішення, можливістю оскарження до суду дій, рішень та бездіяльності органів примусового виконання судових рішень.

Отже, міжнародні стандарти у сфері ефективності правосуддя включають такі головні вимоги до системи організації та функціонування судової системи: 1) загальна доступність судового захисту; 2) право кожного, хто звертається до суду, на забезпечення ефективного поновлення порушених прав або справедливої компенсації за таке порушення; 3) здійснення правосуддя професійним та компетентним суддею, якого було обрано на підставі встановленої процедури та який відповідає вимогам об'єктивності, неупередженості при прийнятті рішень, етичної; 4) організація судового процесу та інших судових процедур на принципах розумних строків розгляду та вирішення справи, процесуальної економії; 5) обов'язковість виконання судового рішення, забезпечення судового контролю за виконанням

судового рішення, наявність національних механізмів забезпечення примусового виконання судових рішень.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС від 17.06.2022. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine>
3. Рудик П. А. Основні міжнародно-правові та європейські стандарти у сфері правосуддя та їх вплив на забезпечення єдності судової практики. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 74–80.
4. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: міжнародний документ від 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
7. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. 708 с.